

ГЕДОНІСТИЧНІ ПЕРЕВАГИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Шульга В.В. Гедоністичні переваги сучасної молоді. У статті обговорюються результати діагностики ціннісних орієнтацій студентів. Констатується домінування гедоністичних цінностей у студентському середовищі. Аналізуються причини наявності гедоністичних тенденцій в установках молоді.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, гедонізм, суспільство споживання, виховання студентської молоді.

Шульга В.В. Гедонистические преимущества современной молодежи. В статье обсуждаются результаты диагностики ценностных ориентаций. Констатируется доминирование гедонистических ценностей в студенческой среде. Анализируются причины наличия гедонистических тенденций в установках молодежи.

Ключевые слова: ценностные ориентации, гедонизм, общество потребления, воспитания студенческой молодежи.

Актуальність проблеми. Майбутнє будь-якого суспільства, його розвиток й перспектива залежать великою мірою від умонастрою й цінностей молоді, студентства тощо. Адже зміст свідомості молоді, її світогляд й атитюди не тільки найбільш чітко відбивають нові глобальні тенденції, але будуть з часом проявлятися усе більше і впливати на подальший розвиток суспільства.

Вивчення змісту і структури ціннісних орієнтацій неодноразово ставало у центрі численних досліджень вчених на заході (А. Маслоу, Г. Мертон, Т. Парсонс, Д. Роджерс, Г. Рокіч, Е. Фромм), і на пострадянському просторі (К.О. Абульханова-Славська, О.Г. Асмолов, Д.А. Леонт'єв, М.І. Лапін, А.Г. Здравомислов, В.О. Ядов). Активно ця проблематика розробляється й в Україні (І.Д. Бех, М.Й. Боришевський, Т.В. Бутківська, Н.Г. Ігнатенко, Т.С. Кириленко, В.В. Клименко, С.Д. Максименко, І.П. Маноха, В.О. Роменець, Т.М. Титаренко, В.Т. Циба, Т.С. Яценко та інш.). Систематичне вивчення актуального стану цінностей молоді завжди цікавило представників різних сфер наукової діяльності й напрямків, стояло на порядку денному навчальних закладів освіти. Регулярний, науково обґрунтований моніторинг ціннісно-мотиваційної сфери студентства є одним з актуальних завдань закладу вищої освіти, адже в контексті сучасної суспільної нестабільності цінності молоді дуже динамічні й вимагають перманентної діагностики [2; 3].

Мета статті – аналіз провідних цінностей сучасного молодіжного студентського середовища, які формуються під впливом радикальних соціально-політичних змін, що відбуваються в Україні.

Задля дослідження системи цінностей студентської молоді використовувався «Опитувальник цінностей» Ш. Шварца, спрямований на вивчення універсальних загальнолюдських цінностей, які існують у різних формах у всіх культурах (Schwartz, 1992; Карандашев, 2004). Відповідно до теорії Ш. Шварца цінності особистості проявляються на двох рівнях: на рівні нормативних ідеалів і на рівні індивідуальних пріоритетів. Перший рівень більш стабільний і відображає уяву людини про те, як потрібно діяти у тій або іншій ситуації,

визначає його життєві принципи поведінки. Другий рівень у певній мірі залежить від зовнішнього середовища, наприклад, від групового тиску [1].

Передбачалось, що проведення військової операції в Донбасі детермінує соціально-культурні трансформації в суспільстві й буде впливати на базові цінності жителів Південного Сходу України, насамперед, молоді, як однієї з мобільних груп соціуму, що найбільш жваво й безпосередньо реагує на події. Вибірка складала 89 студентів-першокурсників.

Цінності в контексті цієї статті розглядаються як переконання людини у важливості особисто для неї певного об'єкта або явища, вони є сукупністю найбільш стійких атитюдів, що визначають життєву позицію особистості й регулюють її відносини з навколишнім світом. Цінність завжди має емоційне позитивне забарвлення, вказує на небайдухе ставлення особистості до того чи іншого аспекту дійсності. Цінності людини не ідентичні вчинкам, але за певних умов спонукають практичні дії індивіда, спрямовані на втілення цих цінностей у життя. На основі сформованої ієрархії цінностей здійснюється саморегуляція діяльності, що полягає в здатності людини свідомо вирішувати поставлені перед нею завдання і проблеми, здійснювати вільний вибір рішень [1; 2; 3].

Основний матеріал. Ієрархію цінностей опитуваних студентів, як на рівні нормативних ідеалів, так і на рівні індивідуальних пріоритетів, представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Ієрархія цінностей студентів

Рівень нормативних ідеалів			Рівень індивідуальних пріоритетів		
Найменування цінності	Середній бал	Ранг цінності	Найменування цінності	Середній бал	Ранг цінності
Конформність	4,82	6	Конформність	1,70	9
Традиції	3,42	10	Традиції	1,18	10
Доброта	5,01	4	Доброта	2,32	5
Універсалізм	4,18	9	Універсалізм	1,85	8
Самостійність	4,95	5	Самостійність	2,57	2
Стимуляція	4,20	8	Стимуляція	2,45	4
Гедонізм	5,23	1	Гедонізм	2,88	1
Досягнення	5,02	3	Досягнення	2,50	3
Влада	4,36	7	Влада	1,87	7
Безпека	5,13	2	Безпека	2,10	6

Дані таблиці 1 красномовно свідчать, що на першому місці серед цінностей студентської молоді досліджуваної вибірки і на рівні нормативних ідеалів, і на рівні індивідуальних пріоритетів, перебуває «гедонізм». Гедонізм (від грецького *hedone* – насолода) – тип етичних навчань і моральних поглядів, у яких всі моральні визначення виходять із насолоди й страждання.

Факт, на перший погляд, не цілком очікуваний, якщо врахувати, що всі представники вибірки перебували, і продовжують перебувати, на території

АТО, де вибухи снарядів, звуки бою є звичним супроводом життя. Кожен з них гостро усвідомлює існуюче протиборство в українському суспільстві, і в цілому студенти розділяють ідеали своєї держави.

У якості пояснення цього феномену виникає припущення, що поява на першій позиції «гедонізму» в ієрархії цінностей студентів є реакцією компенсації молоді і здорової психіки на жахи й тяготи війни. Потреба відгородитися від подій, що відбуваються, й загальної гнітючої невизначеності приводить молодих людей до альтернативного бажання жити щасливим радісним життям, почувати себе комфортно, не замикатися в негативних думках і переживаннях. Підтвердженням цього припущення стає присутність цінності «безпеки» на другому місці в ієрархії респондентів, адже безпека для себе й для інших ґрунтується на гармонії, стабільності суспільства і взаємин. Почуття безпеки важливе для кожної людини, але ще важливішою ця потреба є для молоді людини, чий світогляд ще тільки формується – якщо вона не відчуває себе в безпеці, то їй складно спілкуватися з оточуючими людьми і будувати адекватні взаєностосунки. Чим прагнення до безпеки вище, тим менше бажання змін, виникають сумніви в нових ідеях, знаннях, подіях тощо.

Третє місце серед індивідуальних цінностей посідає цінність «досягнення»; визначальна стратегія цієї цінності – особистий успіх заявки компетентності згідно із соціальними стандартами. Поєднання на перших позиціях таких цінностей як гедонізм і безпека – з одного боку, і, з іншого боку – прагнення до досягнень – свідчить про наявність протиріччя й внутрішньої дисгармонії студентів: досягнення передбачають необхідність прикладати зусилля, а гедоніст хоче жити легко й весело.

Висунуту гіпотезу підтверджує наявність кореляційного зв'язку ($r = -0,2719$; при $p = 0,018$) між цінністю «гедонізм» і копінг-стратегією індивіда, яка орієнтована на запобігання проблем і стресів. Щоб не стати жертвою надмірного стресу, за теорією Г. Сельє, людина докладає спеціальних зусиль, використовує різні копінг-стратегії. Негативне значення коефіцієнта кореляції вказують на наступне: що яскравіше гедоністичні риси поведінки представлені у характері людини, то меншою мірою стреси й проблеми зовнішнього життя її хвилюють і впливають на її життя. Молоді люди прагнуть позбутися надмірних стресових навантажень реальності, вони намагаються бути їм не підвладними. Студент живе й насолоджується життям, не звертаючи уваги на навколишню дійсність: він скочує по ній, живе паралельно, відгороджується від усіх неприємних подій і фактів. Негативна оцінка реальності приводить до прагнення втечі від неї, народжує бажання жити сьогоднішнім.

Однак, аналіз літературних джерел і опублікованих результатів іншими дослідниками особливостей ціннісно-мотиваційної сфери сучасного молодого покоління підтверджує, що результати нашого дослідження неєдиничні [3]. Проблема гедоністичних переваг сучасної молоді стає в глобальному контексті перед вченими й практиками в повний зріст, вона приковує до себе увагу багатьох сучасників. Так, британський соціолог З. Батман вважає, що зріст гедоністичних і егоїстичних настроїв є знаковим для нашого часу. Американсь-

кий ідеолог П.Дж. Бьюкенен серед причин демографічної кризи, колапсу інституту сім'ї й шлюбу особливо виділяє гедоністичну мораль. «Яка сила, - запитує Бьюкенен, - може протистояти пісні сирен гедоністичної культури, пісні звабливої й закличної, пісні, яку повторюють всі, хто звертається до молоді, - Голівуд, MTV, «мильні опери», телепередачі, глянсові журнали, популярна музика, дамські романи та інші бестселери?» [4]. Д. Белл, відомий представник соціологічної науки, підкреслював, що центральне місце в сучасній західній культурі займає гедонізм. На його думку, зміни в системі цінностей суспільства намітились ще в 1920-х рр., коли у результаті масового виробництва й збільшення рівня споживання почало змінюватися життя середнього класу.

Імператив «живи для себе й насолоджуйся життям», постійні висловлювання про щастя, озвучені відомими й референтними людьми на всіх рівнях і у всіх соціальних сферах, заволоділи розумом багатьох людей. «Якщо ми впевнені, що небо неодмінно звалиться нам на голову, треба негайно почати жити на всю котушку, це сама здорова реакція ... Після 11-го вересня ми нічого не повинні відкладати на завтра, тому що невідомо, чи відбудеться воно» (Ф. Бегбедер). «Робіть те, що вам хочеться. Смачно їжте, загорайте на сонці, не соромтесь лінуватися. Будьте дурними і дивними, але будьте собою. Адже на все інше просто немає часу!» (Р. Гір). Цитати, приклади реклами можна продовжувати, їх – легіон.

Сучасна система масової інформації впливає на життя й світогляд молоді, підвищує її інформованість і критичність сприйняття дійсності. У багатьох молодих людей складається думка про неможливість впливу на своє майбутнє, незацікавленість викладачів у їхньому навчанні, байдужість влади в майбутніх кадрах і т.ін. Як реакція емансипації й протесту, народжується бажання жити повним життям, насолоджуватися кожною хвилиною, спробувати всі задоволення, порушити заборони, адже життя коротке, а витрачені зусилля не сприяють досягненню мети.

Можна констатувати, що культ гедонізму й чуттєвих насолод – характерна риса сучасної масової культури: ЗМІ й Всесвітня павутина відіграють вирішальну роль у тому, що гедонізм стає провідною цінністю молоді. Через всі канали сприйняття в людську свідомість впроваджується думка, що основним сенсом життя є отримання задоволення, яке символізує й означає щастя. Сучасна людина впевнена, що вона не тільки має право на щастя, вона зобов'язана бути щасливою, а суспільство споживання має піклуватися щодо умов, необхідних для цього. Сучасне суспільство «уражено» гедонізмом. Для багатьох людей ціль у житті не створювати, а одержувати; не творити, а споживати.

Особливо актуальною тема гедонізму, задоволення й спокуси стає у контексті постмодерністської культури [4]. Так, Ж. Бодрійяр розглядає щастя як зведений у культ принцип суспільства споживання. Щастя – одна з базових людських емоцій - наділяється кількісними характеристиками, які вимірюються за допомогою матеріальних і нематеріальних товарів, що водночас є атрибутами соціальної диференціації.

Відповідно до ідей Г. Хофстеда, Ш. Шварца та ін., культурні цінності відображають можливі рішення певними групами людей основних проблем життєдіяльності [1]. Першість гедонізму в ієрархії цінностей студентів задає рішення життєвих ситуацій через «легкість» життя, впевненість, що потенційно всі проблеми розв'яжуться, а сукупність задоволень має домінувати над сукупністю страждань.

Видатний американський футуролог А. Тоффлер ще в 70-і роки минулого сторіччя назвав суспільство майбутнього враженим хворобою змін, підкреслюючи, що його головною характеристикою стає поверхнєве сприйняття реальності, ставлення до неї, як до чогось тимчасового, що не має значущості. Ця точка зору підтверджується аналізом кореляційного зв'язку між синергією й гедонізмом. Шкала «Синергія» (Sy) методики САТ вимірює здатність особистості до цілісного сприйняття світу й людей. Негативний кореляційний зв'язок між синергією й гедонізмом підкреслює (-,3124; при $p=,009$) нездатність суб'єкта об'єктивно розуміти людську природу, адекватно оцінювати оточуючих людей і події, що відбуваються, неможливість побачити закономірні зв'язки й упорядкованість у явищах життя.

Фактор Q_2 , методики Кеттела надає інформацію про рівень самостійності індивіда. Наявність негативного взаємозв'язку між гедонізмом і фактором Q_2 (-,2657; при $p=,050$), констатує несамотійність і залежність індивіда (гедоніста) від оточуючих. Коментуючи цей кореляційний зв'язок, можна припустити, що людина у своїй поведінці орієнтується на групову думку, має потребу в постійній опорі, підтримці навколишніх людей, у їх порадах та схваленнях. Така особистість воліє жити й працювати разом з іншими не тому, що є товариською, а швидше тому, що в неї відсутні ініціатива й сміливість у виборі власної поведінки, своєї життєвої стратегії.

Високі бали по шкалах інших застосованих психологічних методик опитувані студенти показують по таких особистісних характеристиках, як цілеспрямованість, завзятість у досягненні мети, прагнення дотримуватися своїх правил і діяти у відповідності зі своїми цінностями. Крім того, вони готові до співробітництва, природні й стабільні у поведінці й емоціях, не цураються складних ситуацій. У якості оптимістичної інформації можна навести зафіксований позитивний взаємозв'язок між стимулом і викликом, тобто будь-який стимул (читай, вимоги з боку викладачів), сприймаються студентами як виклик і вони готові цей виклик прийняти й побороти.

Якщо якась ціннісна орієнтація стає переважаючою, то, на думку Ш. Шварца [1], людина починає страждати через відсутність її альтернативи. При цьому отримані в дослідженні результати дають можливість припустити, що об'єднання таких факторів, як створення сприятливого, пронизаного гуманістичними цінностями виховного простору вищого навчального закладу, професіоналізм викладачів-наставників, дбайливе збереження традицій виховної діяльності установи, міжособистісне спілкування й активна творча діяльність можуть стати визначальним чинником формування гуманістичних ціннісних орієнтацій студентської молоді. Засоби організації соціальних інститутів, закладів освіти

тощо, правила, що їм притаманні, повсякденна практика взаємодії людей є підставою щодо формування зразка поведінки, думок, життя молодого покоління в цілому.

Висновки. Знання провідних ціннісних орієнтацій студентів допоможе краще зрозуміти сьогоденне молоде покоління й ефективніше організувати роботу з ним. Наведені результати охоплюють лише деякі аспекти вивчення цінностей і ціннісних орієнтацій у молодіжному середовищі Південного Сходу України, але відкривають перспективні напрямки.

Для якісної зміни ситуації необхідна система активних дій і заходів у сфері освіти, у роботі ЗМІ, реалізація політики толерантності, гуманізму, захисту прав особистості, що є найважливішим завданням держави. Виховання студентства в сьогоденних умовах вимагає нових ідей, концепцій, технологій, що пов'язано з особливостями соціально-економічної ситуації в нашій державі, а саме: переоцінкою цінностей, зміною пріоритетів у структурі престижних професій, суперечливістю відносин до освіти в умовах ринку праці, відсутністю чіткої, адекватної сучасним умовам молодіжної політики. Виховний простір вищого закладу освіти може стати умовою формування гуманістичних цінностей молоді, успішного розвитку творчої активності студентів, стимулюванням їхніх ініціатив у рішенні соціально вагомих проблем, умовою для творчої самореалізації й громадянського становлення.

Список використаних джерел

1. Карандашев В.М. Методика Ш. Шварца для изучения ценностей личности / В.М. Карандашев. – СПб.: Речь, 2006. – 70 с.
2. Шашкина А.О., Конюхова К. О. Исследование ценностей современной российской молодежи // Молодой ученый. – 2015. – №8. – С. 868-871.
3. Шманько О.В. Трансформация ценностных ориентаций украинской молодежи // International Scientific Research Journal – 2016. – №4. – ISSN 2308-8079
4. Якунин В.И., Багдасарян В.Э. и др. Вариативность и цикличность глобального социального развития человечества. Монография. М.: Научный эксперт, – 2009. – 464 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Karandashev V.M. Metodika Sh. Shvarca dlja izuchenija cennostej lichnosti / V.M. Karandashev. – SPb.: Rech', 2006. – 70 s.
2. Shashkina A.O., Konjuhova K. O. Issledovanie cennostej sovremennoj rossijskoj molodezhi // Molodoj uchenyj. – 2015. – №8. – S. 868-871.
3. Shman'ko O.V. Transformacija cennostnyh orientacij ukrainskoj molodezhi // International Scientific Research Journal – 2016. – №4. – ISSN 2308-8079
4. Jakunin V.I., Bagdasarjan V.Je. i dr. Variativnost' i ciklichnost' global'nogo social'nogo razvitija chelovechestva. Monografija. M.: Nauchnyj jekspert, – 2009. – 464 s.